

**ԱԶԳԱՅԻՆ ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐԸ
ՌՈՐԵՐՏ ԱՄԻՐԻՆԱՆՅԱՆԻ ՎԱՂ ՇՐՋԱՆԻ ԵՐԳԵՐՈՒՄ**

ԱՆՆԱ ԽԱԶԱՏՐՅԱՆ

Հոգվածում ներկայացված են կոմպոզիտոր Ռոբերտ Ամիրխանյանի երկու երգ՝ գրված ժողովրդական և աշուղական ոճով: Հեղինակի ստեղծագործական վաղ շրջանի այս երգերը կատարվել են Սփյուռքի տարբեր համայնքներում տեղի ունեցած բազմաթիվ համերգներին, սակայն անձանոթ մնացել Հայաստանի հանդիսատեսին: Չափազանց հետաքրքիր և անսպասելի իրենց լադային, դիթմոինտոնացիոն, հարմոնիկ լուծումներով ստեղծագործություններն օգնում են բացահայտել կոմպոզիտորի երաժշտագեղագիտական հիմքերը սերտ, սակայն յուրովի կապված ազգային երաժշտության հետ:

Բանալի բաներ – Ռոբերտ Ամիրխանյան, ազգային երաժշտական ակունքներ, աշուղական ոճ, վաղ շրջան, Գարիկ Բանդուրյան, «Իմ կարոտ», «Քույր իմ»:

Յուրաքանչյուր ստեղծագործող կերտում է իր ուրույն տեղն ու դերն ազգային մշակույթի զարգացման պատմության էջերում: Այս առումով նրա առջև ծառանում է հսկայական մի պատասխանատվություն՝ պահպանել, հարստացնել ավանդական արժեքները և ժառանգել ապագային: Իսկ այդ անհատի գործունեության գնահատականը ձևավորում է երկու գործոն. մի կողմից՝ ազգային արմատներից սնվելու և նոր ուղիներ որոնելու ներքնատեսությունը, մյուս կողմից՝ համամարդկային և մշակութային բարձր չափանիշներով առաջնորդվելու սկզբունքը:

Ռոբերտ Ամիրխանյանի երգերի բովանդակային և ոճային գունեղության մեջ ուշագրավ են երաժշտական ավանդույթներից սերվող նմուշները: Նման ստեղծագործություններն ունեն կարևոր նշանակություն կոմպոզիտորի գեղագիտական սկզբունքների բացահայտման, ինչպես նաև ողջ ստեղծագործական դիմանկարի վերլուծման գործում: Հատկանշական է, որ հեղինակը, զերծ մնալով ֆոլկլորային նյութի անմիջական մեջբերումից կամ մշակումից, ստեղծում է ինքնուրույն երաժշտական պատկերներ՝ ներկայացնելով իր արվեստի դեռևս անձանոթ էջը:

Մենք ընտրել ենք բնույթով տարբեր երկու երգ՝ վաղ շրջանի ստեղծագործություններից, որոնք կոմպոզիտորի ազգային երաժշտամտածողության խտացում են և ավանդական հիմքերի բացահայտման հետաքրքիր օրինակներ:

1971 թ. ապրիլին Բեյրութի հայ մշակութային «Գեղարվեստասիրաց միության» կազմակերպած համերգին Ռոբերտ Մաթևոսյանի կատարմամբ առաջին

անգամ հնչեցին Ամիրխանյանի երկու նոր երգ՝ «Իմ կարո՛տ» և «Քույր իմ», գրված Գ.Բանդուրյանի բանաստեղծություններով: Երգերի ստեղծումը կոմպոզիտորի ժողովրդական և աշուղական երգարվեստի վառ ընկալումների արդյունք էր, իսկ նրանց թեմատիկ ընտրությունը կապվեց սիրո բաժանումի և կարոտի ապրումների հետ: Ժամանակի թելադրանքով նման երգերն առավել սպասված էին աշխարհասփյուռ ունկնդրի կողմից և մշտապես մեծ հաջողությամբ կատարվում էին տարբեր համայնքների հետ հանդիպումներին: Հայաստանի հանդիսատեսի համար այդ երգերը մնացին անհայտ:

«Իմ կարո՛տ»: Սկզբում ծնվեց մեղեդին: Սովորաբար այն գոյանում էր բանաստեղծական տողերից, բայց հիմա ինքնուրույն կյանք սկսեց և նույնիսկ թելադրեց ապագա երգի թեմատիկ բնույթը՝ հեռացումի, կարոտի կանչ: Բանաստեղծական տեքստը Գարիկ Բանդուրյանը համապատասխանեցրեց մեղեդու արտահայտիչ երգային-իմպրովիզացիոն դարձվածքներին.

Իմ կարո՛տ, լուռ դու մի՛ մնա
Սերս մի՛ խաչիր, մի՛ հեռանա...
Իմ սրտի կանչին քար դու մի՛ մնա, մի՛ գնա,
Դարձի՛ր, ա՛յ անսիրտ, մի՛ հեռանա:
Իմ սրտի կանչին քար դու մի՛ մնա, մի՛ գնա...

Արդյունքում կարոտի սրտակեզ ապրումները դուրս են բերվում իրենց պարզ-հոգեբանական հարթակից և ձեռք բերում վիպերգի հնչեղություն: Այստեղից էլ բխում են երգի ծայնավանկային (սիլլաբիկ) չափազանց արտահայտիչ փոփոխումները:

«Նման երգերում,- խոստովանում է հեղինակը,- ես ձգտում եմ ազատ պատմողական շարադրանքի: Այդպես էր երգում հայրս ինքնամոռաց, ներքին ազատությամբ կառուցելով յուրաքանչյուր ֆրազ և միտք...»:

Կոմպոզիտորի երգերում նախանվագը և երգային հատվածը հաճախ հակադրվում են իրենց հուզական բնույթով: Երևույթ, որ մեկնաբանվում է երկակի, մի կողմից՝ այդպես ընդգծվում է երգվող նյութի զգայական հիմքը, մյուս կողմից՝ ամբողջացվում կերպարի հարուստ բովանդակային նկարագիրը: Այս երգում կարոտի սրտակեզ կանչը հակադրված է պարային անհոգ, ազատ բնույթի գործիքային հատվածով: Հիմքում՝ ժողովրդական երաժշտությանը բնորոշ հաստատող դարձվածքը՝ ամիրխանյանական արտահայտիչ հարմոնիայի զուգակցմամբ: Ինչ վերաբերում է հաստատող դարձվածք ձևակերպմանը, ապա այն դուրս է բերված Ժաննա Զուրաբյանի «Интонационные истоки и национальное своеобразие тематизма в армянской симфонической музыке

50-60-րդ.» երաժշտատեսական ուսումնասիրությունից, որտեղ դիտարկվում են ժողովրդական երաժշտության ինտոնացիոն տարրերի հիմնարար բանաձևերը: Հաստատող դարձվածքը սկզբնական տարրերի բանաձևերից է:

Նախանվագի դադարը տեղի է ունենում փոյուզիական ձայնակարգի վարընթաց շարժումով, որը բացում է մեր առջև կերպարի անձնական ապրումների հուզաշխարհը:

Երգի զգացմունքային շիկացումը հնչում է առաջին իսկ «Իմ կարոտ» ֆրագի մեջ, որի հիմքում նախերգի վերաիմաստավորված հաստատող դարձվածքն է: Այստեղ այն ստանում է բոլորովին այլ, էպիկական բովանդակություն: Հնչելով վերին ռեգիստրի կիզակետային հատվածում, հագեցած ներքին հուզական ուժով, վերջին վանկի (յամբական) շեշտմամբ՝ կարոտի կանչը դառնում է երգի կոլմինացիա: Պատկերն ամբողջանում է թավ տրեմոլոյի զուգակցմամբ:

«Յամբական մոտիվները, համապատասխան հայերենի վանկերի վերջնաշեշտերին, - նշում է Զաղացպանյանն իր «Ритм национальной речи и музыки» ուսումնասիրությունում,- գերիշխում են ժողովրդական քնարական և ասերգա-իմպրովիզացիոն երգերում»:

Հետագա զարգացումը հագեցած է ազգային երգարվեստին բնորոշ տարաբնույթ միջոցներով՝ բազմատեսակ սինկոպաներով, տակտերի շեշտվող հատվածների տեղաշարժով, լոմբարդյան ռիթմական պատկերներով, հարուստ յուրիյացիաներով:

Բովանդակային են երգի պաուզաները: Նրանց տևողությունների ազատ մեկնաբանումը բխում է երգի լայնաշունչ պատմողականությունից և հագեցնում յուրաքանչյուր երաժշտական դարձվածք նոր ուժով և արտահայտչականությամբ: Մեղեդու ազգային բնույթը զուգակցվում է դասական հարմոնիաների ամիրխանյանական հագեցած նվագակցությամբ՝ ամբողջական ակորդների սեկունդային կառուցվածք, մեղեդային գիծը կրկնող անսպասելի վառ հաջորդականություններ և այլն:

Ավարտական «Ե՛տ արի» ֆրագը կրկին փոխանցվում է վերին ձայնասահման և ամփոփվում համանուն մաժորում: Կոմպոզիտորի ստեղծագործությունների կերպարային բնութագրման, հասունացման, ընդհանուր դրամատուրգիայի զարգացման գործում մեծ նշանակություն ունի լադատոնայնական դաշտը: Յուրաքանչյուր երգ ծնվում է հստակ տոնայնության մեջ: Իսկ մինոր լադում ծավալվող երաժշտության մաժոր ավարտը հեղինակին բնորոշ կարևոր առանձնահատկություններից է, որը մի կողմից ընդգծում է մինորի թախծոտ

զգայական ինտոնացիան, մյուս կողմից էլ շեշտում հեղինակի՝ լույսի անկոտրում հավատը:

«Իմ քույրիկ» երգը աշուղական երգարվեստից եկած ներշնչանք է: Ժողովրդական երգասացի ինքնաբերական հիացումով և զգայական անմիջականությամբ հեղինակը ստեղծել է քնարական սքանչելի նմուշ:

Քառյակային կառուցվածքն ընդմիջվում է նախերգի դաշնամուրային հատվածներով: Կոմպոզիտորն ամփոփել է նախանվագի կրկնվող մեղմիկ դարձվածքը երեք ծայնի մեջ՝ ձգտելով նմանակել ժողովրդական եռալար սագի հնչողությունը: Պատկերն ամբողջացնում է բասի դափ- դիթմի ընթացքը: Այս ամենը ստեղծում է քնարերգի առավել արտահայտիչ և զսպված խորքային երանգ, որին հավելյալ եթերայնություն է հաղորդում «e» ելակետով փոյուզիական ձայնակարգը:

Այս երգը զարգանում է լադային անսպասելի համադրումներով: Արդյունքում փոյուզիականը մե՛րթ մեղեդու ծավալման հիմնական ոլորտն է, մե՛րթ դառնում է հիպոլադ: Ավելին, նրա տերցիային տոնը հայտնվում է միայն անսովոր մաժոր երանգով՝ շեղում կատարելով դեպի A-dur: Երգային հատվածն էլ սկսվում է «a» ելակետով էոլական ձայնակարգում, դարձյալ անսովոր՝ բարձրացված չորրորդ աստիճանով: Հնչյունային ընդհանուր հյուսվածքը հարուստ է նրբին մելիզմներով, հաստատող ֆրազներով, հապաղումներով և կանխիկներով: Կերպարի անձնային նրբազգաց մտորումների սևեռումը երգում ընդգծվում է «d» հենակետի հետագա կիսատոն իջեցումով, ինչի օգնությամբ կատարվում է անցում դեպի եթերային փոյուզիական ոլորտ:

Դաշնամուրային նվագակցությունն ընթանում է և՛ ազգային երաժշտությանը բնորոշ կվարտա-կվինտային կառուցվածքի համահնչյուններով, և՛ դասական հարմոնիայի, երբեմն «անսպասելի-չարաճճի»՝ հեղինակային ձեռագիրն ընդգծող շարադրանքով: Հարմոնիկ լեզվի նմանօրինակ ընդլզումները չեն խախտում երգի կոնսոնանտ հյուսվածքը, այլ, հակառակը, ինքնատիպ ձևով հարստացնում են կերպարի զգոն, լուսավոր անհատականությունը.

Վարդ է բացվել, դու՛ վարդի մեջ,
Վարդն իմ սիրտն է, քույրի՛կ ջան:
Աղբյուրի միջից ժպտում ես,
Աղբյուրն իմ սերն է, քույրիկ ջան,
Առանց քեզ սիրտ չունեմ ես,
Ես սեր չունեմ առանց քեզ

Ռոբերտ Ամիրխանյանի երգարվեստը բազմաժանր, բազմաբեղուն

երկույթ է: Հեղինակն անընդմեջ առաջարկում է կառուցվածքային, ժանրային, լադային, ինտոնացիոն, հարմոնիկ լեզվամտածողության նորանոր լուծումներ: Ակնհայտ է, որ նրա երգերի մեծ ժողովրդականության, սիրո և երկարակեցության կարևոր գրավականներից մեկն այդ երգերի սերտ կապ է ազգային երաժշտական ավանդույթների հետ: Կապերը ծայրահեղ բազմազան են իրենց դրսևորումներով և ընդգրկումներով:

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИСТОКИ В ПЕСНЯХ РАННЕГО ПЕРИОДА ТВОРЧЕСТВА РОБЕРТА АМИРХАНИЯНА

АННА ХАЧАТРЯН

В статье представлены две песни в народном и народно-профессиональном жанре композитора Роберта Амирханяна. Созданные в ранний период творчества, песни неоднократно исполнялись на концертных встречах с различными общинами диаспоры. Слушателям Армении они не знакомы. Неожиданные и крайне интересные ладовые, ритмо-интонационные и гармонические решения произведений помогают раскрыть музыкально-эстетические основы творчества композитора, по-своему тесно переплетающиеся с национальным музыкальным искусством.

Ключевые слова – Роберт Амирханян, национальные музыкальные истоки, ашугский жанр, ранний период, Гарик Бандурян, “Им карот”, “Куйр им”.

THE MUSIC ORIGINS IN ROBERT AMIRKHANIAN'S SONGS OF THE EARLY PERIOD

ANNA KHACHATRYAN

Anna Khachatryan, in this article, expounds Robert Amirkhanyan's two songs written in folk and ashugh song styles. These songs representing composer's early creative period have been frequently performed at concerts all over the world in different Armenian communities of Diaspora, while being virtually unknown in Armenia.

These songs of extremely interesting and unanticipated ladders, rhythmic and harmonious solutions, help to discover the aesthetic grounds of Amirkhanyan's music that is deeply but in a unique way connected to the origins of Armenian ethnic music.

Key words – Robert Amirkhanyan, national music roots, ashugh song style, early period, Garik Banduryan, “Im Karot”, “Quyr Im”.

ԻՄ ԿԱՐՈՏ, ԼՈՒՌ ՄԻ ՄՆԱ

ՌՈԲԵՐՏ ԱՄԻՐՊԱՆՅԱՆ

Խոսք՝ Գ. ԲԱՆՆՈՒՐՅԱՆԻ

ԿԵՍԱԶՈՎ ԼԻ ԱՇԽԱՏԱԾՈՎ

Voice

Piano

7

Pno.

13

1.

P

15 Հանդարտ, անշտապ

Pno.

15

21

21

f Իմ կա - բոտ, լուռ - դու մի մը -

26

26

Խա - թու մի Խա - չիր, մի - էե - ռա -
թող ոտ - կընդ էեռ - վում չը - գա - քա -

45

45

Վի՛ն - արժ - նա՛ս Բի՛ն արժ - նա՛ս

Pno.

49

49

Բի՛ն արժ - նա՛ս Բի՛ն արժ - նա՛ս

Pno.